

011003-1

Postmodernisté (ostatně jako i mnozí jim už dávno předcházející „relativisté“ a „subjektivisté“) zpochybňují každý nárok na „pravdivost“ nějakého stanoviska (a jsou v tom velmi dogmatictí, takže toto zpochybnění zapomínají aplikovat na sebe a na svůj nárok na to, že mají v této věci „pravdu“). Dávná, ale stále obnovovaná zkušenost, že něco pravé, pravdivé jest, zatímco něco jiného zase není, ovšem dokládá, že bez ponětí, že něco pravdou jest a něco ne, se ani nadále neobejdeme. V čem je vůbec toto rozlišování založeno? A v čem spočívají jeho předpoklady? Teprve když podrobíme důkladnému přezkoumání smysl rozlišování mezi pravdou a nepravdou a když vyvedeme předpoklady onoho rozlišování na světlo, budeme moci udělat nějaký krok dál. Když totiž zůstaneme stát hned na počátku, a to znamená u pouhých formulí (jimž pochopitelně každý může dávat jiný smysl a chápat je po svém), nemáme naději, že se někdy dostaneme k „věci“, tj. k tomu, co to je „pravda“ a jak se k ní můžeme nejen myšlenkově, ale i jinými způsoby, vlastně vůbec celým životem, vztahovat.

A tak prvním předpokladem toho, aby bylo možno mluvit o pravdě, je jakýsi základní rozdíl, jakási oddělenost, distance mezi tím, co jsme řekli – a tím, co jsme správně měli říci, nebo mezi tím, co jsme udělali, zařídili, jak jsme se zachovali – a tím, jak jsme se zachovat měli a co jsme udělat měli. Pravda se týká naprosto základně tohoto rozdílu. A celá evropská tradice se tomuto rozdílu začala jakoby vyhýbat, a to pod vlivem řecké nesprávné interpretace, jako by šlo o docela jiný rozdíl, jinou distanci, totiž mezi tím, co jest, a tím, co se o tom soudí nebo říká. První jednoznačný důsledek: má-li vůbec mít nějaký smysl uvažovat a hovořit o pravdě, pak jen za předpokladu, že neplatí „HEN KAI PAN“, tj. že nelze odvozovat vše z jediného zdroje, z jediné příčiny. To znamená také, že musíme odmítnout myšlenku „první příčiny“ a „prvního hybatele“ v aristotelském smyslu (je to ještě relikv staré elejské myšlenky, která učarovala od té doby mnoha myslitelům). Nejstarší myslitelé ve starém Řecku chtěli vše zavěsit na ARCHÉ; snad to mělo ještě nějakou možnost dalšího prohlubování této myšlenky, ale tato možnost se uzavřela, když ARCHÉ byla jednak zmnožena (na ARCHAI), zejména však když byla zbavena života a dokonce hybnosti a stala se mrtvým prvkem, STOICHEION (případně také několika prvky, STOICHEIA, jak to známe třeba z Empedokla). To souvisí – snad nehlouběji – s tím, že myšlenka příčinnosti, která dosáhla tak úspěšného rozšíření, je nerozlučně spjata s objektivizací a vůbec s redukcionistickým zpředměťováním. Mezi příčinou a následkem je pouze jednostranný vztah, totiž že následek je následkem příčiny, že je to tedy příčina, která přechází v následek, která způsobuje následek, aniž by následek sám měl jakoukoli možnost vztahu ke své příčině. Jakmile připustíme, že by následek mohl být s to se ke své příčině nějak vztáhnout, vzniká otázka, zda i toto jeho vztážení k příčině by muselo být příčinou zapříčiněno. Pakliže ano, nemohlo by být jiné – a tím je vyloučena otázka, zda tento vztah je pravý nebo nepravý, správný nebo nesprávný apod.

(Písek, 011003-1.)